

ФЕДОРОВ Г. О.,кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)***УДК 342.92****DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-34>****ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

Наукова стаття присвячена інвестиційній діяльності в Україні в історико-правовому аналізі.

Метою статті є дослідження особливостей інвестиційної діяльності з позицій комплексного аналізу із урахуванням сучасного етапу історичного розвитку державного ладу. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що проблематика дослідження є однією із перших у юриспруденції, у якій шляхом використання нормативно – правових актів, міждержавних угод, міжнародних конвенцій та законодавчих документів зроблено спробу комплексного та всебічного аналізу інвестиційної діяльності в Україні з точки зору історико-правового підходу.

Виходячи із доктринальних досліджень та власних наукових здобутків визначено, що у нинішніх умовах розвитку та становлення економіки нашої держави найбільш проблемним та важливим постає питання пошуку сучасних джерел нарощування та формування темпів її висхідної динаміки у зв'язку з певною обмеженістю внутрішніх ресурсів та постійним підвищенням рівня ризиків для зовнішніх та внутрішніх інвесторів.

За підсумками теоретичного аналізу всіх поглядів, що існують, можна зазначити, що інвестиції є відповідним інструментом збагачення держави. З урахуванням стратегічних потреб держави, їхнє залучення дозволить не тільки підвищити рівень економічного розвитку, але і сформувати належні умови для розвитку інновацій. З метою досягнення цього доцільним є використання

всіх інструментів та можливостей державного регулювання. Головним у цьому напрямі є науково обгрунтоване визначення мети та цілей державного регулювання, визначення відповідних форм, інструментів, засобів та методів з урахуванням усіх факторів впливу в межах державної економіки.

Залучення іноземних інвестицій є процесом, що знаходиться під впливом великої кількості різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів. Вони, у свою чергу, визначають та формують обсяги інвестиційних ресурсів, які підвищують рівень економічного зростання держави.

З метою забезпечення координації зазначеного процесу відповідно до державних стратегічних цілей та пріоритетів розвитку держави використовують відповідні механізми державного регулювання інвестиційної діяльності. Отже, багатогранність та комплексність державного регулювання зумовлює подальшу необхідність наукового дослідження механізмів державного регулювання інвестиційної діяльності.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, іноземне інвестування, державне регулювання, іноземні інвестиції, адміністративно-правове регулювання.*

The scientific article is devoted to investment activity in Ukraine in historical-legal analysis.

The purpose of this article is to study the features of investment activity from the standpoint of integrated analysis taking into account the current stage of the historical development of the state system.

The scientific novelty of the research is that the research problem is one of the first in the jurisprudence, in which, through the use of normative legal acts, interstate agreements, international conventions and legislative documents, an attempt was made to comprehensively and comprehensively analyze investment activity in Ukraine from a historical perspective -legal approach.

Proceeding from doctrinal studies and own scientific achievements, it is determined that in the present conditions of development and formation of the economy of our country the most problematic and important question arises is the search for modern sources of growth and the formation of the pace of its upward dynamics in connection with certain limited internal resources and constant high risk level for foreign and domestic investors.

Based on the theoretical analysis of all existing views, it can be noted that investment is an appropriate tool for enriching the state. Taking into account the strategic needs of the state, their attraction will not only increase the level of economic development, but also create the right conditions for the development of innovations. In order to achieve this, it is advisable to use all the tools and possibilities of state regulation. The main thing in this direction is the scientifically grounded definition of the purpose and objectives of state regulation, the definition of the appropriate forms, tools, means and methods, taking into account all factors of influence within the state economy.

The attraction of foreign investment is a process that is influenced by a large number of diverse internal and external factors. They, in turn, define and form the volumes of investment resources that increase the level of economic growth of the state.

In order to ensure the coordination of the specified process in accordance with the state strategic goals and priorities of development of the state, appropriate mechanisms of state regulation of investment activity are used. Consequently, the versatility and complexity of state regulation leads to the further need for scientific research of the mechanisms of state regulation of investment activity.

Key words: *investment activity, foreign investment, state regulation, foreign investments, administrative and legal regulation.*

Вступ. У нинішніх умовах розвитку та становлення економіки нашої держави найбільш проблемним та важливим постає питання пошуку сучасних джерел нарощування та формування темпів її висхідної динаміки у зв'язку з певною обмеженістю внутрішніх ресурсів та постійним підвищенням рівня ризиків для зовнішніх та внутрішніх інвесторів. Водночас інвестиції за теперішніх умов розвитку світового господарства відіграють усе більш визначальну роль серед факторів, здатних забезпечити продукування концептуально нового рівня результатів господарювання та утворювати додану вартість, джерела фінансових ресурсів та додаткові прибутки. Водночас, з точки зору, понятійно-категоріального апарату юридичної науки зазначена проблематика залишається не визначеною.

Постановка завдання. Концептуальний аналіз інвестиційної діяльності в Україні з позицій історико-правового аналізу був предметом дослідження численних вчених-правників, економістів, державних управлінців, водночас комплексний аналіз вченими не проводився.

Метою статті є дослідження особливостей інвестиційної діяльності з позицій комплексного аналізу із урахуванням сучасного етапу історичного розвитку державного ладу.

Результати дослідження полягають у тому, що проблематика дослідження є однією із перших у юриспруденції, у якій шляхом використання нормативно – правових актів, міждержавних угод, міжнародних конвенцій та законодавчих документів зроблено спробу комплексного та всебічного аналізу інвестиційної діяльності в Україні, з точки зору, історико-правового підходу.

Беручи до уваги термінологічні аспекти «інвестицій», можна припустити, що вони виступають невід'ємним елементом кожної економічної системи. Значення інвестицій важко переоцінити, адже їх спрямовано не тільки на підтримання економічних показників на певному, уже досягнутому рівні – досить часто їх використовують із метою розширення господарських зв'язків, сприяння позитивним змінам, збільшення кількості робочих місць, формування нового укладу економіки тощо. На здатність інвестицій забезпечувати відповідну динаміку та конкурентоспроможність державної економіки звертає увагу у своїй монографії А. Вдовічен [1, с. 373].

Стосовно можливостей інвестиції як інструменту забезпечувати зростання державної економіки та позитивної економічної динаміки висловлюються такі вітчизняні науковці, як О. Годованець, Л. Абрамик [2, с. 135–136], О. Чернікова [3, с. 83], І. Бережна [4, с. 50].

Залучення іноземних інвестицій позитивно впливає на державну економіку, а пошук оптимальних механізмів державного регулювання залучення іноземних інвестицій, повинен бути одним із головних орієнтирів управлінської системи нашої держави. Як зазначає у своїх працях Т. Майорова, «недостатнє інвестування призводить до занепаду основного капіталу, втрати конкурентоспроможності національної економіки, збільшення собівартості продукції та спаду виробництва» [5, с. 138].

До науки державного управління поняття «інвестиції» прийшло з прийняттям незалежності України та проголошенням курсу, спрямованого на побудову ринкового типу економіки. Відкритість та вільний доступ до ринків сформували можливість інвестування до різних сфер економіки внутрішніми та зовнішніми інвесторами. На той час відносно нове для України поняття неоднозначно трактувалося вітчизняними науковцями. Часто такі відмінності зумовлено акцентуванням на певних характеристиках та особливостях інвестицій, яким надається ключової ролі, при цьому окремі вагомі характеристики можуть не згадуватися, що автоматично відводить їх на другорядний план.

Отже, серед учених усього світу, які займаються дослідженням інвестицій та інвестиційної діяльності, не існує єдиного погляду стосовно визначення поняття «інвестиції».

У перекладі з латини термін «інвестиції» (від латин. *invest*) означає «вкладати». Розглядаючи зазначене поняття в більш широкому розумінні, можна визначити його як вкладання капіталу з метою його подальшого збільшення [6, с. 7].

Упровадження правового механізму регулювання інвестиційної діяльності за допомогою чинної системи законодавчих актів дало можливість утворити на нормативно-правовому

рівні чітке визначення поняття «інвестиції». Зокрема, ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначає інвестиціями «всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект» [7].

Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» також надає своє визначення досліджуваного терміна. У Законі вказано, що «інвестиція – господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав і цінних паперів замість коштів або майна» [8].

Згідно із Законом України «Про режим іноземного інвестування» іноземними інвестиціями є «всі цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [9].

За словами науковця-економіста Б. Райзберга, інвестиції є економічними ресурсами для майбутнього. Якщо дослідити більш детально, то вчений говорить, про те, що інвестиції є фінансовими та матеріальними вкладеннями в нерухомість, виробництво або цінні папери, які в майбутньому мають принести відповідний позитивний результат. Б. Райзберг деталізує, що інвестиції є довгостроковими вкладеннями, що забезпечують відповідний результат через певний строк [10, с. 31].

Такі економісти, як В. Горфінкель, Є. Купрянов та В. Прасолова, вважають, що інвестиції є довгостроковими вкладеннями коштів на потреби держави у внутрішньому та зовнішньому секторах економіки з метою формування сучасних та вдосконалення вже діючих підприємств, збільшення обсягів виробництва та отримання прибутку, освоєння сучасних технологій та техніки [11, с. 13].

За словами відомих американських економістів Дж. Сакса та О. Пивоварського, «інвестиції виступають видатками на придбання будівель, житла та обладнання, котрі з часом мають забезпечити збільшення виробничої потужності економіки держави». Науковці вказують на те, що «за умов заощадження суспільством частини свого поточного доходу, виникає можливість замість споживання інвестувати частину виробництва» [12, с. 291].

Вчений-економіст О. Булатов стверджує, що «інвестиції – є вкладанням у фінансовий та реальний капітал». За словами науковця, «інвестиції здійснюються у формі фінансових коштів, паїв, акцій, банківських заощаджень, цінних паперів, внесків у рухоме та нерухоме майно, майнові права, інтелектуальну власність та інші цінності. Таке визначення інвестицій науковець називає бухгалтерським, тому що інвестиція охоплює вкладення в усі види активів [13, с. 291].

Деякі вітчизняні науковці висловлюють думку, що інвестиції є матеріальною основою структуризації економіки та що вирішення проблемних питань в інвестиційному полі буде початком не лише структурно-функціональної реконструкції економіки, але і стане початком її стабілізації у відповідному векторі подальшого зростання [14, с. 106].

Вітчизняний економіст С. Покропивний стверджує, що «інвестиції – є довгостроковими капіталовкладеннями в підприємницьку діяльність з метою отримання відповідного прибутку». За словами науковця, «та сторона, котра має певний капітал і вкладає його у ту чи іншу комерцію, є інвестором, в той час як сам процес вкладання капіталу – є інвестуванням» [15, с. 245].

За визначенням Франсуа Кене (1694–1774), інвестиції – це необхідні для виробництва витрати, які визначають вартість товарів. Подані у грошовому виразі інвестиції розподіляються на основний та обіговий капітали і відшкодовуються в ціні товару. У сучасній економічній теорії інвестиції трактуються здебільшого як набір благ, цінностей, що вкладаються у підприємницьку діяльність з метою одержання доходу або соціального ефекту в майбутньому.

Такий підхід використовує австрійська школа «граничної корисності». Французький економіст П. Массе стверджує, що найзагальніше визначення, яке можна дати актові вкладення капіталу, зводиться до того, що інвестування являє собою акт обміну задоволення сьогодишньої потреби на очікуване задоволення її в майбутньому за допомогою інвестованих благ [16, с. 280].

З огляду на вищенаведене можна стверджувати, що більшість авторів мають своє визначення та власну позицію в тлумаченні поняття «інвестиції». Проте, незважаючи на різні погляди в їхніх підходах, науковці сходяться у спільній думці, що інвестиції за своєю сутністю передусім передбачають, отримання з часом відповідного прибутку на вкладений капітал, вдосконалення та розширення виробництва, і саме це мотивує інвесторів до вкладення коштів у комерційну, виробничу та інші сфери діяльності.

З огляду на систематизацію та аналіз наукових поглядів стосовно тлумачення поняття «інвестиції» маємо можливість сформулювати власне визначення досліджуваного поняття. Отже, інвестиції виступають у вигляді всіх різновидів майнових та інтелектуальних цінностей, котрі цілеспрямовано вкладаються в об'єкти комерційної, підприємницької, виробничої та інших видів діяльності з метою одержання прибутку та розвитку відповідної території.

З огляду на визначення, автор вважає за доцільне більш детально розглянути елементи майнових та інтелектуальних цінностей, до яких можна віднести: гроші, акції, паї, цільові банківські вклади та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно; майнові права, що впливають з авторського права; інтелектуальні цінності; сукупність комерційних, технічних та технологічних знань, сформованих у технічну документацію або закріплених у відповідних навичках та виробничому досвіді з метою організації відповідного виробничого процесу, які не мають патенту (ноу хау); права на користування водними та земельними ресурсами, нерухомістю, обладнанням та інші майнові права; інші цінності.

У науці державного управління та юриспруденції вагомим значення в питанні з'ясування сутності інвестицій набуває класифікація їх за такими факторами:

- формою власності – державні, приватні та колективні;
- походженням – внутрішні, зовнішні (іноземні);
- своїм джерелом формування – інвестиції, утворювані за рахунок залучених коштів, та інвестиції, що формуються за рахунок власних коштів;
- своєю спрямованістю – капітальні інвестиції, інтелектуальні, виробничі або фінансові, реінвестиції;
- рівнем управління – інвестиції держав, регіонів, установ, організацій, підприємств, об'єднань, асоціацій, домашніх господарств тощо;
- формою капіталу – інвестиції у формі торговельного капіталу, позичкового капіталу або виробничого капіталу;
- контрольною функцією – інвестиції, що контролюють, та що не контролюються;
- терміном – коротко-, середньо- та довгострокові;
- факторами участі в управлінні – прямі та портфельні;
- показниками постійності – постійні та епізодичні інвестиції;
- фактом наявності – інвестиції фактичні та потенційно можливі;
- рівнем охоплення – валові та чисті інвестиції.

В умовах проведення аналізу сутності інвестицій вбачаємо за доцільне в межах нашого дослідження зазначити різноплановість очікуваного ефекту від них. У цьому питанні найчастіше акцентується увага на економічному ефекті, але в сучасних умовах важливими цілями є ефект влади, соціальний ефект, ефект збереження реальності вартості інвестиційних ресурсів та ін.

Аналізуючи наукові підходи у трактуванні сутності інвестицій, можна визначити такі ключові особистісні та універсальні ознаки інвестицій:

- інвестиції є вкладеннями розміщених вільних ресурсів, які подано в різних формах;
- інвестиції є засобом та способом формування нового прибутку, доданої вартості;
- інвестиції виступають одночасно у вигляді блага, активу та процесу;
- інвестиції виступають у вигляді інструменту для збереження з урахуванням фактору часу вартості активів;
- інвестиції виступають у вигляді інструменту для збільшення капіталу, досягнення певного соціального або іншого ефекту;
- інвестиції є способом залучення додаткових ресурсів.

У межах дослідження буде доцільно провести аналіз розмежування іноземних інвестицій на державні та приватні. Відтак, державні інвестиції виступають у формі кредитів та позик, котрі надаються з боку однієї держави або державного об'єднання чи союзу іншої (іншому). Тоді йдеться про міждержавну комунікацію, тобто відносини між державами, які регулюються міжнародним правом та міжнародними нормативно-правовими актами.

Тут варто згадати і про так звані «діагональні відносини», коли певна група приватних банків надає відповідну інвестиційну допомогу державі. Приватними інвестиціями є інвестиції приватних організацій або фізичних осіб (громадян) однієї держави певним суб'єктам іншої держави. Інвестиційні відносини достатньо багатогранні та складні. Скажімо, міждержавні відносини нерідко тісно пов'язані із суб'єктами приватного сектора інвестування.

Висновки. За підсумками теоретичного аналізу всіх поглядів, що існують, можна зазначити, що інвестиції є відповідним інструментом збагачення держави. З урахуванням стратегічних потреб держави, їхнє залучення дозволить не тільки підвищити рівень економічного розвитку, але і сформувати належні умови для розвитку інновацій. З метою досягнення цього доцільним є використання всіх інструментів та можливостей державного регулювання. Головним у цьому напрямі є науково обґрунтоване визначення мети та цілей державного регулювання, визначення відповідних форм, інструментів, засобів та методів з урахуванням усіх факторів впливу в межах державної економіки.

Залучення іноземних інвестицій є процесом, що знаходиться під впливом великої кількості різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів. Вони, у свою чергу, визначають та формують обсяги інвестиційних ресурсів, які підвищують рівень економічного зростання держави. З метою забезпечення координації зазначеного процесу відповідно до державних стратегічних цілей та пріоритетів розвитку держави використовують відповідні механізми державного регулювання інвестиційної діяльності.

Отже, багатогранність та комплексність державного регулювання зумовлює подальшу необхідність наукового дослідження механізмів державного регулювання інвестиційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Вдовічен А. Визначення місця та шляхів активізації інвестиційного потенціалу економіки України в міжнародній інвестиційній діяльності. Економіка України в умовах глобалізації: монографія / за заг. ред. І.М. Школи, О.В. Бабінської. Чернівці : Книги-XXI, 2009. 528 с.
2. Годованець О., Абрамик Л. Податкове регулювання інвестиційної діяльності як фактор економічного зростання. Світ фінансів. 2011. № 1. С. 135–143.
3. Чернікова О.В. Інвестиційний процес в економіці країни як визначальний чинник економічного розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 9 (111). С. 83–87.
4. Бережна І.Ю. Інвестиційна діяльність України в контексті інтеграційних та глобалізаційних процесів. Економіка та держава. 2011. № 2. С. 50–53.
5. Майорова Т.В. Системний підхід у визначенні сутності інвестиційного процесу. Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр. / відп. ред. А.М. Мороз. Київ : КНЕУ, 2011. Вип. 17.1. С. 137–147.
6. Кныш М.И., Перекатов Б.А., Тютиков Ю.П. Стратегическое планирование инвестиционной деятельности. СПб. : ИД «Бизнес-Пресса», 1998. 315 с.
7. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560-XII від 18 верес. 1991 р. URL : <http://zakon.nau.ua/search/>.
8. Закон України про внесення змін до Закону України «Про режим іноземного інвестування». ВВР України. 1997. С. 34.
9. Заславська К.А. Управління інвестиційними ресурсами в умовах трансформації економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01. Харків, 2003. 18 с.
10. Курс экономики: учебник / под ред. Б.А. Райзберга. М. : ИНФРА-М, 1997. 720 с.

11. Экономика предприятий: учеб. для вузов / В.Я. Горфинкель, Е.М. Купрянов, В.П. Прасолова и др; под ред. проф. В.Я. Горфинкеля, проф. Е.М. Куприянова. М. : Банки и биржи; ЮНИТИ, 1996. 367 с.
12. Сакс Дж. Економіка перехідного періоду: уроки для України / пер. з англ. О. Пивоварський. Київ : Основи, 1996. 345 с.
13. Экономика: учебник / под ред. доц. А.С. Булатова. 2-е изд., перераб. и доп. М. : БЭК, 1997. 816 с.
14. Національна економіка в системі світового господарства: навч. посіб. / Л.Ю. Мельник, Б.В. Душин, М.Х. Корецький, С.О. Сафронов. Дніпропетровськ : Січ, 1999. 138 с.
15. Економіка підприємства: підручник: у 2 т. / за ред. С.Ф. Покропивного. Київ : Хвиля-Прес, 1995. Т. 1. 400 с.
16. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук. ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 4: Галузеве управління / наук. ред. колегія: М.М. Іжа (співголова), В.Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. 648 с.

